

Arerioarenean

Ausarta da Koldo Izagirreraren azkenaurrekoaren titulua: *IncurSIONES en territorio enemigo* («Arerio-lurraldean inkurtsioak»). Espainiako auzo-erdaraz, liburuaren edukia bezala. Ausartasun horrek ez dio prentsa-aipamenik ekarri, ordea. Irakurle askorik izan duenentz ez dakidalarik, bat behintzat izan du: ni neu. Bestalde, *El libro negro del euskara* —euskararen liburu beltza— atara du Joan Mari Torrealdaik, auzo-erudara berean. Eta horrenak ere berdin, nahiz eta izan duen aipamenik. Euskarazko hedabideetan, hain zuzen.

Ez dago tesi mardulik osatu beharrik zera frogatzeko, euskarazko kulturaren lurraldetik erdarazko hedabideetara iristen eta horietan gogoz jasotzen diren orri bakarrak, euskararen aurkako suak pizteko erabilgarri diratekeenak direla. Horiexek, bai. Besterik ez. Honetan ez dago, ez, «salbuespenak salbuespen» esaterik. Ez da harrigarria izango euskararen munduari egin beharreko kritikak zorroan gorderik uztea askok eta askok, erdara hori den kanpo-haizera —«lau haizetara» esatekotan izan naiz, inkonziienteak traizio eginik niri ere— atara gabe.

Koldoren liburuari ederra iritzi diot. Bitxikeria laztan-garria da. Erdaraz ere idazten dakiena frogatzeaz gainera, gogoetari bere tartetxoak eskaintzen dizkiola beste behin ere erakusten diguna. Liburuak han-hemenka irakurritakoek eta argitaraturikoek osatzen dute. Horietako lehena, «Mu-do blues de la nada», *Susa* literatur aldizkarian argitaratu zen, eranskin gisa. Azken urteotako euskal olerkigintzak eman dituenetara inguratu zen Izagirre, Madrilen. Hor badago, nolabait, erdarazko tituluaren zergatia azaldurik. Zer esanik ez, liburuak izan duen oihartzunak erakusten du argien tituluaren eta, bera, edukiaren zuzena.

Koldok liburu horretan dioen esaldi bat, «txikiok aspaldi dugu elkarren berri», egoki datorkioke Torrealdairen liburuari ere. Hala bada, koska, euskaldunok gure burua erdaraz ematen dugunean koskarik egotekotan behintzat,

zerean datza, alegia, handiek gu txikien arteko barru-istiluen berri ezezik beste ezerena jakin nahi ote duten. Erantzuna ezezkoa baledi, ondorioa ere argia liteke: guda-ka-suetan arerioari ematen zaion informazio-tratamendua ematen zaio euskararen mundutik datorrenari (barne-istilua ozen haizatu; beste guztia orrialde galduren batean eta bigarren mailakotzat eman).

Kritikarena

Gurean ez da baina gudarik, eta zorionez esan beharko, hitzekin zuri-diplomatiko jokatzea hain merkea eta arrisku gabea denez gero. Dominak Madrilek aginduta ezartzen dira. Horrela, gazteleraz, euskaraz eta galegoz sari bina ematen dira, olerkietan eta prosako lanetan, «Premios de la crítica» izenpean. Aurtengoan Joxemari Iturrালেরen paparran jarri dute ohorezko hori, *Kilkirra eta roulottea* (Erein) nobelaren merituengatik. Sekula jakin ez dudana da, ostera, euskal kritikoak nortzuk diren eta non bildu eta erabakitzen duten saritua. Dakidan bakarra da, oraingoz, hiru hizkuntzetan aldi berean jakinarazten direla sariok.

Egileak berak aipatu zuen auzia *Argia* aldizkarian, galdetuz ea ba zein tresna dagoen kritikarako eta ea ba non azaltzen diren gauzak. Erantzuna ere berak eman zuen, esanez egunkarrietan eta normalean korrika eta presaka eginiko aipamenak izaten direla kritika bakarrak. Beraz, nire ustez hobe genuke sari horien jokoan sartu ez. Horrek emango luke, bai, gure berri, bitartekaririk gabe. Bien bitartean, normal itxurak egiten gabiltza, benetan, bide batez harako hari zuzen dabilela erakutsiz.

Zorionez, hor dago Iturrালেরen liburu eta hori bai, hori denona da, euskaldun guztiona. Liburu mardula da, urteetan landua eta aipamen zehatzagoa merezi duena. Ez dut hori helburu hemen. Hala ere, sakonago sartu gabe deigarri egin zaidana aipatu nahi dut, hain zuzen ere, narrazioari ezarri dion erritmoa, horren bidez narrazioaren kontrola idazleak bere eskuetan duela adierazten duela uste baitut. Liburuko gogoeta nagusia idazleak berak utzi zi-

gun aipatu aldizkarian; gu ez omen gara historiaren protagonista, txontxongiloak baino.

Maiatzekoak

Diruz horniturik gabeko sariak ematen hasiko banintz, azken aldi honetako libururik inpaktanteenaren saria, nik neuk, Maiatz elkarteak Sarako Idazleen Biltzarrean agertu zuen bati emango nioke; Antton Lukuren *Botoiletan* izenekoari, hain zuzen.

Antton Lukuren liburuan hamabi ipuin ditugu, guztien artean unibertso bat osatzen dutenak. Horixe agertu baitu Lukuk, unibertso bat, esan nahi baita, giza geografia bat, ipuinez ipuin eta irakurketan aurrera egin ahala gure baitan birsortzen goazena. Garazi inguruak dira Lukuren geografia, eta hor bizi direnak nahiz horra etortzen direnak haren giza osagarria. Bestalde, kontatzeko moduan —neurtua, mamitua, luzaz pentsatua—, hizkeran, esaldien tenpoan, hor dago liburuaren meritu nagusia, nik uste. Ahaztu gabe, haatik, Lukuk Iparraldeko idazle modernoan artean tradizio sendokoa den ildo batean erein duela; ipuin beltzen alorrean.

Sarako Biltzarrerako bigarren liburu bat ere atera zuen Maiatzek, *Apoa eta beste* izeneko ipuin-bilduma, hain zuzen. Mailux Legorburu hendaiarraren bigarren liburua den horrek badu Lukurenaren antzik ipuin beltzen tradizioari dagokionean. Haatik, bi egile eta bi liburu ezberdin dira. Legorbururen liburuko lehenengo ipuinari, «Apoa» izenekoari, apartekoa iritzi diot. Liburuko hoberena delakoan nago. Bestela, bada beste ipuin ederrik ere liburuan, eta bada «Apoa» izeneko horrek hasiera-hasieratik liburuari ezartzen dion literatur mailatik urrunago geratzen denik ere.

Kalitateari buruzko auzi-mauzietan sartu gabe —ez da nire asmoa hori epaitzea, eta inoiz egiten badut, izan bedi onerako—, bada liburu horiek eragin didaten beste gogoe-ta bat, alegia, Hegoaldean argitaratzen diren liburuak irakurtzean hiztegi-tara bi edo hiru aldiz jo behar izaten du-dan bitartean, Maiatzeko horiekin orrialdeko hitz edo esa-

molde berri pare bat topatu eta askoz era maizago begiratu behar izaten dudala hiztegiotan. Hegoaldean literatur eredu zabal baina nahiko trinkoa garatu dugularik, mugaz bestaldeko literaturgileak eredu hori aberasteko behar ditugu. Bestalde, Hegoaldeko literatura idatzia ulertzeko espaineraz jakitea ezinbestekoa dela esan duenik baden era berean, liburu bietan nabaritu dut frantsesaren jakin behar bat horien entelegatze zabal batentzako. Mugaren ajeak eta inkomunikazioaren axeak.

Bada, eta amaitzeko, liburu bietan deigarri egin zaidan elementu bat, hain zuzen ere, naturaren agerkera eta horri batak eta besteak ematen dioten tratamenduak, biek baitakite inguruneko xehetasunak narrazioaren osagarri egoki egiten.

Emakumeak tentazio

Mailuix Legorbururen liburuaren aipamenari Jasone Osororen *Tentazioak* (Elkarlanean) lotuz nire burua, emakumezkoek euskal letretan duten pisu ezaren hurrengoaz mintzatzeko tentazioan izan naiz. Ez dut egingo. Baina datua hor dago. Beste emakumezko gazte bat, hogeitaz urtekoa, indartsu sartu da gure alorrean.

Indartsu sartu dela diot, liburua osatzeko bidean aha-lerin sendoa egin duela nabaritzen baitzaio egileari. Bestalde, badago, edo hala ote den erakusten du behintzat, erdi-tabu edo (izan) diren gaiak lotsa zuririk gabe jorratzeko gogoa. Alde horretatik begiraturaz gero, ez da harrigarri egiten liburuan zehar gehientsuen errepikatzen den hitza tentazioa izatea.

Erotismora txango egin du Jasone Osorok, eta ez dut esango emakume-ikutuz egin duenik, hala egin duena sinestuta banago ere, ikutu hori zertan den zehaztu behariko bainuke. Dena den, bada *Tentazioak* horretan Mailuix Legorbururen liburuan ere ageri den joera bat, hain zuzen ere, txikitako ipuinak hartu, astindu bat eman eta ipuinok hankaz gora jartzeko. Aldarrikapena, matxinada, ironiazko mendekua?

Belaunaldiak?

Ziur asko, gizonezko bik egindako liburuen artean parekotasunak bilatzen nekez saiatuko da inor, nahiz eta sumoa dudan aipatu emakumezkoen kasu horietan baino errazago topa genitzakeela. Adibidez, Xabier Mendiguren *Gure barria 1975* (Elkarlanean) horrek dakarren urte hori berori *Kilkirra eta roulottea* nobelako ardatzetakoa da. Ba, bai; Francoren heriotzarena delako azken horretan eta Txiki eta Otaegiren, besteak beste, heriotz zigorrarena delako Xabier Mendigurenen liburuan, hor dago, mugarri gisa, 1975eko urte hori. Are eta mugarriago gogoan hartuz gero Saizarbitoriaren *Hamaika pauso* eleberrian ere heriotza horiek direla *leit-motiv* nagusia (eta urte horren kariaz oraindio etortzeko daudenak).

Parekotasunak alde batera utzirik, Mendiguren eta Iturraldiren artean hamabi urteko tartea dago. Lehenak, umetzaro zorionsutik kontzientziaren zuzperraldia dakarren nerabetzaro halako batean egindako jauzia kondatzen digu, bigarrenak kontzientzia politiko baten jabe den hogeitaz urteko protagonista aurkezten digun bitartean. Kontatzeko eran ere bada alderik. Mendigurenek literatura arinagoa edo, gurago bada, irakurterrazagoa egiteko asmoa agertu du bere azken bi nobeletan (*Berriro igo nauzu* da bestea), nahiz eta jorratu dituen gaiak samingarriak ere badiren. Ez da makala egile bien artean dagoen jauzia. Belaunaldi biren artekoa, esango nuke nik, horrek belaunaldiok zertan diren zehaztera behartuko ez banindu. Utikan, bada, periodizaziorik egiteko tentazioa.

Taldeak?

Belaunaldietan ez bada ere, idazleak taldeka sailkatzeko joera izaten da bazterretan. Gurean ez da horrelakorik falta izan. Susa taldeko ez hitz egin izan da, argitaletxe horretan argitaratu duen oro ezaugarri amankomun batzuetan sartzerik balego bezala. Ez dago horrelakorik, nik uste. Frogetara jo beharrik balego ere, Pamiela argitaletxeak

egun Susa taldekoa den Jose Luis Otamendiren olerkiak argitaratu ditu, *Bakarrik bahago neguan* izenarekin.

Iñigo Aranbarrik liburuari eginiko sarreran dioenez, «Jose Luis Otamendiren poesia manerak ez du eredurik sortu 1985aren ostean beren lehen liburu argitaratzera etorritako poeta andanaren artean. Zintzoegia zen guretzako, nitasun larregi zuen haren eskuak, itotzeko adinako maitasuna». Ez da aitorten makala, norengandik eta askoren ustez azken urteotako olerki liburu ederrenetako bi egin dituenarengandik. Dena dela, J. Landa izan zen Otamendi nabarmendu zuena bere liburu labor hartan. Artean, *Egunsenti biluzia* (1980) eta *Azken undiñaren kaira* (1983) zituela argitaraturik, Hordagon hain zuzen.

Pamielak atera duen *Bakarrik bahago neguan* bilduman ez dago *Lur bat zure minari* (Susa), Otamendiren azkena eta ederrena, nire ustez. Badira, ostera, aldizkarietan argitaraturikoak, hots, «enparauak», liburuan izendatu dituen legez. Arrasto luze bat gure azken mende laurden honetako olerkigintzan. Poeta zibil bat, amore eman ez duena, lirikoa eta, haatik, indartsua. Oso osoa.

Bailara

Beraz, taldeak, balaunaldiak, sexuak, sailkapenerako zein irizpide erabili ez dakienak, erraz dauka, baldin eta orain Pako Aristi aipatzen badut: bailarak! Bai behintzat Urolari dagokionean. Esan gabe ere ez dut uste dagoenik eta, Urola idazle-ola dela errepikatzea alferrik da. Bailarakoa ez den adiskide batek eta biok elkarri esan dioguna hemen esatea da nire aldetik alferrik egongo ez dena, zera, ederra dela Pako Aristiren liburu berria, *Oherako hitzak* izenez Ereinek argitaratua bera. Adiskidearen ustez *Castletown* hura beste hau baino ederrago litzatekeen arren, ni azken honekin geratzen naiz.

Bularreko bizarrak agirian datorkigu Aresti liburu honetan. Sakon-sakoneko bakelekuren bat, pausaguneren bat arimako paisaietan, bihotzeko zokondoetan xalotasunaren iturria, ez daki nik zer idoro duen Pakok, baina, zeozer ede-

rra topatu du, zinez. Edo agian ez da besterik begirada aldatu zaiola baino; «existitzen ez direnak» sailekoak lekuko. Hartu behar dira gero, hartu, txikiteroak olerkigai, eta holakoak idatzi.

Azkenak

Orrialde hauek prestatzen dihardudala iritsi dira Bernardo Atxagaren *Groelandiako lezioa* (Erein) eta Anjel Lertxundiren *Argizariaren egunak* (Alberdania).

Atxagarena behingoan irakurri ahal izan dut. Hantxan hemenka argitaratu edota esan dituen lan laburtxoek, «alfabetoek» eta halakoek osatzen dutenez liburua beti aldean izan baitut. Lehenengo irakurketaren ondorio laburra, liburu eder-ederra dela, literaturgintzaz, hitzaren zentzu askeenean, zabal eta luzaz pentsatu duen batek beste inork ezin idatz zezakeena. Hain zuzen ere, sarreran aipatu dudan Koldo Izagirreraren erdarazko horrekin tartekatuz irakur daitekeena, berdín esan baitaiteke horri buruz ere. Buru ondo atonduak horienak. On lekiguke aurriritzirik eta taldekeriarik gabe luzaroan mintzatzen ari zaizkigun ahots bi horiei adi egotea. Eta hainbat hobe, horienak eztabaidarako hizpide hartuko bagenitu. Ganorazko zeozer aterako genuke.

Amaitzeko, hasi baino ez dut egin *Argizariaren egunak*. Alberdaniak argitaraturiko «Ifrentzuak» saileko laugarrena da eta, beraz, horixen du ziklo bat horrek. Lau liburu horiek, gehi *Otto Pette*, nolabait ziklokoa delakoan bainago, talaiatik itsasuztaira arratsaldero lasai begiratzen geratzeko moduko obra osatzen dute, baldin eta horiek baino lehenagokoarekin Anjel Lertxundik horretarako motibo nahikoa izan ez balu ere. Hori bai, idazteko arra ez dut uste orain itzaliko zaionik, munduko talaia guztiak gora-behera. Ea zer dakarkigun hemendik aurrera. Berri, ziur. ♪